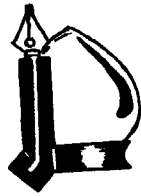
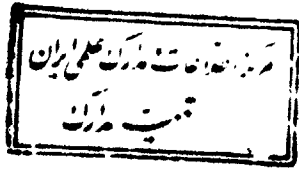


٢٥٩٢٠



دانشگاه فردوسی مشهد

دانشکده ادبیات و علوم انسانی دکتر علی شریعتی

پایان نامه تحصیلی برای دریافت کارشناسی ارشد رشته جغرافیا

موضوع:

نقش صنایع دستی

در توسعه روستایی

(نمونه موردی دهستان قهستان)

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر محمد علی احمدیان

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر سید حسن مطیعی لنگرودی

نگارنده:

مفید شاطری

شهریور ۱۳۷۶



باسمه تعالی

پایان نامه تحصیلی (کارشناسی ارشد)

دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی

نام خانوادگی دانشجو: شاطری

نام: مفید

عنوان پایان نامه:

نقش صنایع دستی در توسعه روستایی (نمونه موردی دهستان قهستان)

استاد راهنما: دکتر محمد علی احمدیان

استاد مشاور:

دکتر سید حسن مطیعی لنگرودی

دانشکده: ادبیات رشته: جغرافیا

گرایش: روستایی و عشایری

تاریخ دفاع: / / تعداد صفحات:

کلید واژه ها: (واژه هایی که بیانگر موضوع های پایان نامه است) توسعه صنایع دستی

چکیده (حد اکثر ده سطر - لطفاً تایپ شود)

چکیده

بخش مهمی از جمعیت کشور ما در نقاط روستایی بسر می برند که عمدتاً در بخش کشاورزی به کار و فعالیت مشغولند. در نواحی خاصی از جمله در جنوب خراسان، ضعف توانهای طبیعی و شرایط نامساعد اقلیمی گسترش کشاورزی و تأمین نیاز جمعیت فزاینده نقاط روستایی را با دشواری مواجه می نماید. لذا در این نواحی صنایع دستی می تواند به عنوان یک فعالیت اقتصادی، در کنار بخش کشاورزی، نقش مؤثری در ایجاد درآمد، اشتغال و تثبیت جمعیت ایفا نماید.

تحقیق حاضر، نقش صنایع دستی در توسعه روستاهای یکی از دهستانهای جنوب خراسان (قهستان) را مورد بررسی قرار داده و اثرات این نوع از فعالیتهای اقتصادی را در میزان اشتغال، درآمد و تثبیت جمعیت (که از جمله ملاکهای توسعه روستایی به شمار می روند)، ارزیابی نموده است. در خلال این پژوهشها که بصورت میدانی و اسنادی صورت گرفته است، اثرات مثبت صنایع دستی در توسعه روستایی، مورد تأیید قرار گرفته است.

تقدیم بہ پیشگاہ مدرم:



کہ عشق و روز و دن بہ ہر شہتروین ہنرم در زانگی است

سیاس ایزد یکتا را که توفیق کسب
دانشی را که رجاء قلبی است مورد قبول
احدیت باشد ، در جوار بارگاه منور
رضوی به این حقیر
عنایت فرمود ، تا با بهره گیری از خرمن
فضل و دانش اساتید محترم بر دانسته
های خود بیفزایم .

بر خود فرض می دانم از
راهنمائیهای حکیمانه اساتید فرزانه ،
آقایان جناب دکتر محمد علی احمدیان
استاد راهنمای محترم و جناب دکتر سید
حسن مطیعی لنگرودی استاد مشاور
گرامی ، سپاس و قدر دانی نمایم .

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار.....
	فصل اول: کلیات
۵	مقدمه.....
۱۲	۱-۱- طرح نظری مساله تحقیق:.....
۱۴	۱-۲- فرضیات تحقیق:.....
۱۶	۱-۳- اهمیت تحقیق:.....
۱۸	۱-۴- پیشینه تحقیق:.....
۲۲	۱-۵- روش تحقیق:.....
۲۳	۱-۶- مشکلات تحقیق:.....
۲۴	۱-۷- قلمرو مطالعه:.....
۲۵	منابع و مأخذ فصل اول.....
	فصل دوم - ویژگیهای طبیعی و انسانی
۲۸	۲-۱ ویژگیهای طبیعی.....
۲۸	۲-۱-۱- موقعیت و وسعت:.....
۲۸	۲-۱-۲- ارتفاعات و ناهمواریها.....
۳۳	۲-۱-۳- وضعیت زمین شناسی.....
۳۴	۲-۱-۴- وضعیت اقلیمی:.....
۳۸	۲-۱-۵- منابع آب دهستان:.....
۳۹	الف) منابع آب سطحی:.....
۴۱	ب) منابع آب زیر زمینی.....
۴۴	ج) بهروری بهینه از آب و ارزیه طریق:.....

- ۴۵ ۲-۱-۶- پوشش گیاهی :
- ۴۷ ۲-۲-ویژگیهای انسانی :
- ۴۷ ۲-۲-۱ سابقه تاریخی قهستان :
- ۴۹ ۲-۲-۲ جغرافیای تاریخی درخش :
- ۵۰ ۲-۲-۳ ویژگیهای جمعیتی
- ۵۰ ۲-۲-۳-۱ توزیع و تراکم جمعیت در دهستان
- ۵۰ الف) توزیع جمعیت
- ۵۱ ب) تراکم جمعیت
- ۵۱ - تراکم ریاضی
- ۵۴ - تراکم بیولوژیکی
- ۵۴ ۲-۲-۳-۲ ترکیب جمعیت دهستان
- ۵۵ الف) ترکیب جنسی
- ۵۶ ب) ترکیب سنی جمعیت
- ۵۸ ۲-۲-۳-۳ روند تغییرات جمعیت طی سرشماری ۷۵-۱۳۳۵ ...
- ۵۹ ۲-۲-۳-۴ وضعیت سواد
- ۶۲ ۲-۲-۳-۵ وضعیت مهاجرت ::
- ۶۴ ۲-۲-۴ امکانات تاسیساتی و خدماتی دهستان
- ۶۶ نتیجه گیری
- ۶۸ فهرست منابع و مأخذ فصل دوم
- فصل سوم: بررسی وضعیت اقتصادی دهستان**
- ۷۱ ۳-۱-کشاورزی
- ۷۲ ۳-۱-۱-زراعت
- ۷۲ ۳-۱-۲-باغداری

- ۷۵ ۳-۱-۳- فعالیت ایجاد شده از طریق زراعت و باغداری
- ۷۷ ۳-۱-۴- دامداری
- ۷۸ ۳-۲- صنایع دستی
- ۸۰ الف) جاجیم بافی :
- ۸۱ ب) گبه بافی :
- ۸۳ ۳-۳- فعالیتهای خدماتی
- ۸۴ نتیجه گیری
- ۸۵ منابع و مآخذ فصل سوم

فصل چهارم: صنایع دستی و توسعه روستایی

- ۸۷ ۴-۱- مفاهیم توسعه و توسعه روستایی
- ۸۷ ۴-۱-۱- مفهوم توسعه
- ۹۱ ۴-۱-۲- معیارهای توسعه
- ۹۳ ۴-۱-۳- توسعه انسانی
- ۹۴ ۴-۱-۴- توسعه روستایی :
- ۹۶ ۴-۲- صنایع دستی
- ۹۶ ۴-۲-۱- صنایع روستایی
- ۹۷ ۴-۲-۲- صنایع دستی
- ۹۹ ۴-۲-۳- سابقه تاریخی صنایع دستی قهستان :
- ۱۰۰ ۴-۲-۴- ویژگیهای صنایع دستی :
- ۱۰۲ ۴-۲-۵- صنایع دستی تیلور فرهنگ، اندیشه، هنر:
- ۱۰۴ ۴-۲-۶- صنایع دستی و اقتصاد ملی
- ۱۰۶ ۴-۳- نقش صنایع دستی در توسعه روستایی قهستان
- ۱۰۶ ۴-۳-۱- صنعت فرش و سابقه تاریخی آن در ایران

- ۱۱۱ ۴-۳-۲- سابقه قالبیافی دهستان
- ۱۱۵ ۴-۳-۳- خصوصیات قالی های قهستان
- ۱۲۲ ۴-۴- ارزیابی اقتصادی قالبیافی دهستان
- ۱۲۲ ۴-۴-۱- محاسبه درآمد بخش قالبیافی
- ۱۲۶ ۴-۴-۲- نقش واسطه ها در قالبیافی : ..
- ۱۲۶ ۴-۴-۳- هزینه ایجاد یک شغل در قالبیافی در مقایسه با بخش کشاورزی و سایر بخشها: ..
- ۱۲۸ ۴-۴-۴- علت کاهش کیفیت فرش : ..
- ۱۲۹ ۴-۵- اثرات اجتماعی قالبیافی در قهستان
- ۱۲۹ ۴-۵-۱- نقش قالبیافی در اشتغالزایی
- ۱۳۳ ۴-۵-۲- صنایع دستی و درآمد خانوار : ..
- ۱۳۷ ۴-۵-۳- صنایع دستی و تثبیت جمعیت : ..
- ۱۴۳ ۴-۶- شرکت تعاونی فرش دستباف بیرجند و نقش آن
- ۱۴۳ ۴-۶-۱- ایجاد شرکت و علل آن
- ۱۴۵ ۴-۶-۲- اهداف تشکیل تعاونی : ..
- ۱۴۷ ۴-۶-۳- عملکرد شرکت تعاونی فرش جهاد از دید اعضا
- ۱۴۹ نتیجه گیری کلی
- ۱۵۱ فهرست منابع و مأخذ فصل چهارم

فصل پنجم: راهبردها و پیشنهادات

- ۱۵۷ ۵-۱- راهبردهایی در جهت بهبود وضعیت صنعت قالبیافی دهستان :
- ۱۶۲ ۵-۲- خطوط کلی راهبردها در مورد توسعه دهستان و پیشنهادات : ..
- ۱۶۲ ۵-۲-۱- بخش کشاورزی : ..
- ۱۶۲ ۵-۲-۲- بخش دامداری : ..

۱۶۴ ۵-۳- راهبردهای کلی :

۱۶۶ منابع و مأخذ فصل پنجم

۱۶۸ فهرست کلی منابع و مأخذ

۱۷۴ **ضمایم**

فهرست جداول

جدول ۱-۲- وضعیت اقلیمی ایستگاه هواشناسی بیرجند ۳۶

جدول ۲-۲- تراکم نسبی جمعیت دهستان در سالهای مختلف ۵۱

جدول ۲-۳- گروههای بزرگ سنی جمعیت دهستان (۱۳۷۵) ۵۷

جدول ۲-۴- جمعیت و نرخ رشد آن طی سالهای ۷۵-۱۳۳۵ در دهستان ۵۸

جدول ۲-۵- وضعیت سواد و آموزش دهستان ۶۱

جدول ۳-۱- میانگین محصول خشک درختچه زرشک ۷۳

جدول ۳-۲- سطح زیرکشت و درآمد حاصل از بخش زراعت و باغداری ۷۴

جدول ۳-۳- تعداد روزهای فعالیت ایجاد شده از طریق زراعت و باغداری ۷۶

- جدول ۳-۴- تعداد دام و ارزیابی اقتصادی بخش دامداری ۷۸
- جدول ۳-۵- ارزیابی اقتصادی جاجیم بافی و گبه بافی ۸۲
- جدول ۳-۶- ارزیابی اقتصادی بخش خدمات ۸۳
- جدول ۴-۱- ارزش و سهم صادرات فرش ایران در مقایسه با صادرات غیرنفتی ۱۰۵
- جدول ۴-۲- صنعت قالببافی، تعداد خانوار شاغل، و متوسط بافت سالانه ۱۲۳
- جدول ۴-۳- مقایسه درصداشغال و تولید فرش سالانه دهستان با شهرستان بیرجند ۱۲۴
- جدول ۴-۴- مقایسه مجموع روز کاری فعالیت ایجاد شده از طریق قالببافی با سایر بخشهای تولیدی ۱۳۱
- جدول ۴-۵- هزینه و درآمد خانوار روستایی خراسان در سال ۷۴ ۱۳۴
- جدول ۴-۶- تطبیق درآمد سالانه خانوار و امکانات مورد استفاده ۱۳۵
- جدول ۴-۷- برآورد مجموع درآمد دهستان ۱۳۶
- جدول ۴-۸- مقایسه روند افزایش جمعیت در روستاهای مختلف دهستان ۱۳۹
- جدول ۴-۹- تغییرات جمعیتی چند دهستان شهرستان و مقطع ۶۵-۱۳۳۵ ۱۴۱
- جدول ۴-۱۰- روستاهای تحت پوشش شرکت تعاونی فرش دستباف بیرجند ۱۴۴
- جدول ۴-۱۱- عملکرد و فعالیت مالی شرکت تا پایان سال ۱۳۷۳ ۱۴۶

فهرست نمودارها

- نمودار ۲-۱- رژیم بارندگی در ایستگاه هواشناسی بیرجند ۳۷
- نمودار ۲-۲- تراکم نسبی جمعیت طی سالهای ۷۵-۱۳۳۵ ۵۲
- نمودار ۲-۳- وضعیت سواد بر حسب مدرک تحصیلی ۶۴
- نمودار ۳-۱- وسعت اراضی به تفکیک محصول در دهستان ۷۲
- نمودار ۴-۱- سهم هر کدام از بخشهای تولیدی از مجموع روز کاری ۱۳۲

فهرست نقشه ها

- نقشه ۱-۲- شهرستان بیرجندبه تفکیک بخش و دهستان ۳۰
- نقشه ۲-۲- توپوگرافی دهستان قهستان ۳۲
- نقشه ۳-۲- منابع آب سطحی دهستان ۴۰
- نقشه ۴-۲- پراکندگی قنوات و چشمه های دهستان ۴۳
- نقشه ۵-۲- پراکندگی جمعیت دهستان ۵۳
- نقشه ۶-۲- توزیع خدمات در سطح دهستان ۶۵
- نقشه ۱-۴- تعداد و توزیع دارهای قالی در دهستان ۱۲۱
- نقشه ۲-۴- متوسط رزش افزوده در یک متر مربع فرش در روستاهای مورد مطالعه ۱۲۵

فهرست تصاویر

- ۱- نمایی از روستای درخش، مرکز دهستان قهستان ۱۷۵
- ۲- مسجد جامع درخش، متعلق به دوره ازبکها ۱۷۵
- ۳- نقش قدیمی بافت درخش ۱۷۶
- ۴- نقش ریزه ماهی، بافت سرخنگ ۱۷۷
- ۵- قالیچه درگاهی، نقش ریزه ماهی، بافت سرخنگ ۱۷۷
- ۶- نقش لچک ترنج کف ساده، بافت کوشکک ۱۷۸
- ۷- نقش ترنج گل و گیاه گردان، بافت کوشکک ۱۷۸
- ۸- نقش محرمات از نقشهای قدیمی درخش، بافت آسیابان ۱۷۹
- ۹- نقش بوته جقه، بافت کوشکک ۱۷۹

- ۱۰- نقش ریزه ماهی با لچک ترنج، بافت رجنوک..... ۱۸۰
- ۱۱- نقش ریزه ماهی، زمینه بکسر، بافت سرخنگ ۱۸۱
- ۱۲- نقش ریزه ماهی با لچک ترنج، بافت کوشکک ۱۸۲
- ۱۳- نقش گلدانی، بافت کوشکک ۱۸۲
- ۱۴- استادکار در حال چله کشی قالی ۱۸۳
- ۱۵- بافندگان در حال بافت قالی ۱۸۳

علمی که از آن سودی نبرند، مانند گنمی است که از آن بر ندارند.

پیامبر اکرم (ص)

پیشگفتار

هر چند صنایع دستی روستایی نقش مؤثری در اقتصاد خانوارهای روستایی و روند توسعه مناطق داشته است، با این وجود کمتر مورد توجه و تحقیق قرار گرفته است.

در مجموعه حاضر هدف بر این بوده تا ضمن بررسی یکی از صنایع دستی (قالیبافی) نقش و اثر آن در توسعه روستایی بصورت موردی در یکی از دهستانها نشان داده شود.

در این رساله ابتدا با بررسی ویژگیهای طبیعی، انسانی و اقتصادی دهستان، توان تولید در هر بخش مشخص و سپس با محاسبه سهم درآمدی هر کدام جایگاه اقتصادی‌شان در دهستان تبیین گردیده است.

در ادامه با بررسی مباحث توسعه و نقش صنایع دستی در توسعه روستایی، نقش صنعت فرش و جایگاه اقتصادی آن در دهستان مورد مطالعه قرار گرفته است در فصل آخر با توجه به مجموعه مباحث مطرح شده راهبردهایی در جهت بهبود وضعیت قالیبافی در سطح ناحیه‌ای و محلی مطرح گردیده و در نهایت راهبردهایی برای بخشهای مختلف در سطح دهستان ارائه گردیده است.



امید است پژوهش حاضر خط راهنمایی برای این قبیل مطالعات و فتح بابی در راه نیل به توسعه روستایی در سایر مناطق که وضعیت مشابهی با دهستان مورد مطالعه دارند باشد.

این حقیر پژوهش حاضر را مدیون تمامی اساتیدی می دانم که با بهره گیری از خرمن فضل و دانش آنان توانسته ام در این مسیر گام بردارم.

به مصداق من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق بر خویش فرض می دانم که از تمامی اساتید خویش در تمامی دوره های تحصیل، بخصوص اساتید محترم گروه جغرافیای دانشگاه فردوسی مشهد تشکر و قدردانی بنمایم.

سپاس صمیمانه قلبی دارم از اساتید محترم راهنما و مشاور، آقایان جناب دکتر محمدعلی احمدیان و جناب دکتر سیدحسن مطیعی لنگرودی که با ارشادات خردمندانه و حکیمانه خویش و با سعه صدر تمام چه در طول دوران تحصیل و چه در مدت راهنمایی و مشاوره رساله از هیچ گونه کوششی فروگذار نفرمودند.

همچنین از سایر اساتید گروه، و کلیه کارشناسان محترم گروه جغرافیا تشکر و قدردانی می گردد.

لازم است از همکاری کلیه سازمانها و ارگانهایی که با اینجانب در تهیه رساله همکاری داشته اند: سازمان برنامه و بودجه خراسان، سازمان صنایع دستی خراسان، فرمانداری، جهادسازندگی، شرکت فرش دستباف جهاد شهرستان بیرجند، مرکز بهداشتی درمانی، مرکز ترویج کشاورزی دهستان قهستان و مردم عزیز و شریف